

Nodweddion defnyddio iaith ddwyieithog

Fel y crybwyllwyd yn flaenorol, mae Baetens Beardsmore (1991:9) yn dadlau o safbwynt *ieithyddol* bur, nad yw'r amlieithydd cyfartal fel y diffinnir gan Halliday, McKintosh a Streven (1970) (os ydy ef neu hi'n bodoli o gwbl) o unrhyw wir ddiddordeb ymchwiliol, mae'r unigolyn cydradd-ddwyieithog *a'r unigolyn dwyieithog heb fod yn rhugl* (y gellir dadlau bod yr un olaf yn cynrychioli mwyafrif yr achosion) "represents a more useful case for investigation in both sociological and linguistic terms." Mae hyn oherwydd y gallwn ymchwilio i ffenomena ieithyddol sy'n gwahaniaethu lleferydd mwyafrif helaeth y bobl ddwyieithog o siaradwyr uniaith priodol yr ieithoedd hynny.

Plethiad iaith (interlanguage)

Mae plethiad iaith yn un agwedd ar ddwyieithrwydd a all wneud lleferydd y siaradwr dwyieithog yn wahanol i'r unigolyn unieithog. Mae hwn yn faes astudio sy'n tueddu i gael ei gysylltu â chaffaeliad ail iaith, ac yn ôl Jones (1997), mae ganddo'i wreiddiau damcaniaethol mewn papur a gyhoeddwyd gan Corder (1967), "The significance of learners' errors," lle dadleuir bod cydberthyniad rhwng proses y caffaeliad iaith gyntaf a'r caffaeliad ail iaith.

Mae Corder (1967) yn dadlau bod "camgymeriadau" sy'n nodweddiadol o gaffaeliad ail iaith yn adlewyrchu'r un broses â'r rhai sy'n annatod i'r broses caffaeliad iaith gyntaf, hynny yw, ymdrechion y siaradwr i gyfathrebu ac i "arbrofi" ag iaith a dylid trin y "camgymeriadau" hynny yn yr un modd.

"...the key concepts in both cases is that the learner is using a definite system of language at every point in his development, although it is not the adult system in the one case, nor that of the second language in the other." (Corder, 1967:166, quoted in Jones, 1997).

Yn yr un modd, mae Nemser (1971:116) yn cyfeirio at gaffaeliad ail iaith fel cyfres o "fras systemau" sy'n newid yn y broses o symud tuag at yr iaith darged:

"An approximative system is the deviant linguistic system actually employed by the learner attempting to utilize the target language."

Y pwynt hanfodol fan hyn yw bod y fath system sy'n cael ei mabwysiadu gan y siaradwr/dysgwr ail iaith yn annibynnol ar yr iaith gyntaf a'r ail iaith ill dau.

Mabwysiadwyd y term "plethiad iaith" gan Selinker (1972) sydd, fel y mae Jones (1997) yn nodi, yn cyfateb i "system fras" Nemser's (1971) a'r hyn y mae Corder (1971) yn cyfeirio ato fel "tafodiaith idiosyncratig".

Mae Jones (1997), felly'n datgan fod theori plethiad iaith yn cynnal pedwar peth:

1. bod mynegiannau dysgwyr ail iaith yn wahanol i fynegiannau'r siaradwyr brodorol

2. nid ydynt yn gyfieithiad uniongyrchol o iaith gyntaf y siaradwr
3. eu bod yn gwahaniaethu'n systematig o'r iaith darged
4. nid ydynt yn cael eu cynhyrchu'n ddamweiniol.

Mae Selinker (1972) yn cyfeirio at 5 cydran plethiad iaith yn lleferydd y dysgwr:

1. trosglwyddo iaith
2. trosglwyddo cyfarwyddyd
3. strategaethau dysgu ail iaith
4. strategaethau cyfathrebu ail iaith
5. gorgyffredinolli deunydd yr iaith darged

1. Trosglwyddo iaith

Mae hyn yn cyfeirio at olion o iaith gyntaf y siaradwr a ganfuwyd yn ei (h)ail iaith (neu ieithoedd). Gall y rhain ymddangos mewn amryw ddiwygiau gan gynnwys ffonoleg a gramadeg (gweler Ymyrraeth).

2. Trosglwyddo cyfarwyddyd

Mae hyn yn adlewyrchu elfennau o gyfarwyddyd ym mhroses dysgu'r ail iaith fel yn y duedd i fabwysiadu rhai mynegiannau tafodieithol, er enghraifft, nad ydynt yn glynw wrth y math o iaith sy'n cael ei thargedu. Weithiau, mae cyrsiau i addysgu Cymraeg i oedolion yn mabwysiadu ffurfiau tafodieithol na ddefnyddir ar raddfa eang ac felly, nid ydynt yn "briodol" ym mhob lleoliad sy'n siarad Cymraeg.

3. Strategaethau dysgu ail iaith

Gellir ystyried *symleiddio* i egluro hyn, fel pan fydd dysgwyr yn mabwysiadu fersiynau wedi'u symleiddio o agweddau gramadegol, er enghraifft, er mwyn goresgyn neu osgoi anawsterau neu anghysondebau yn yr iaith darged. Gallai rhai enghreifftiau hefyd adlewyrchu'r hyn y cyfeiriwyd atynt uchod fel Trosglwyddo Cyfarwyddyd lle mae tiwtor wedi cynghori dysgwyr i fabwysiadu mynegiannau eraill a ddefnyddir yn llai cyffredin wrth awgrymu, er enghraifft, "Bydd pobl yn parhau i'ch deall os dywedwch..." e.e. mae dysgwyr y Gymraeg weithiau'n cael eu cynghori i ddefnyddio ffurf symlach ar orffennol y ferf gan ddefnyddio ffurf gwmpasog yn hytrach na ffurf fer fwy problematig y ferf.

4. Strategaethau cyfathrebu ail iaith

Gellir ystyried *symleiddio* hefyd fel strategaeth i hwyluso *cyfathrebu* yn yr ail iaith trwy wella rhuglder y cyflwyno heb orfod rhoi gormod o sylw i gywirdeb a rheolau gramadeg. Er nad yw'n "anghywir" i bob pwrpas, byddai rhai'n dadlau bod yr enghraifft flaenorol a grybwyllwyd uchod yn enghraifft o'r math hwn o strategaeth hefyd.

5. Gorgyffredinolli

Gellir disgrifio hyn fel defnyddio rheolau gramadegol cyffredinol mewn nodweddion gramadegol afreolaidd. Byddai ychwanegu "au" at "cath" a "dafad" i greu'r ffurfiau lluosog (fel gyda rhai enwau lluosog rheolaidd eraill) yn enghraifft o hyn. Fodd bynnag, fel y mae Jones (1997) yn nodi, mae Richards (1976) yn ystyried hyn hefyd fel ffordd o symleiddio ar adegau, a Selinker yn ystyried bod hyn yn broses ar wahân.

Er gwaetha'r ffaith fod hyn yn cael ei gymhwyso yn y lle cyntaf i gaffaeliad ail iaith mewn oedolion, defnyddiodd Selinker, Swain a Dumas (1975) gysyniad plethiad iaith mewn caffaeliad iaith ymhlith plant sy'n medru'r Saesneg mewn addysg drwytho i'r Ffrangeg yng Nghanada. Amlygwyd pedair nodwedd yn eu hiaith ganddynt:

1. parhaodd rai gwallau dros amser hir
2. roedd y sawl oedd yn defnyddio plethiad iaith yn deall ei gilydd
3. ailymddangosodd camgymeriadau er gwaetha'r gred iddynt ddiplannu
4. roedd system bendant wrth wraidd y plethiad iaith ar adegau, sef, trosglwyddo, gorgyffredinol a symleiddio.

Mae Jones (1997) yn cyfeirio at rai o'r "gwallau" y mae Selinker, Swain a Dumas (1975) yn eu hegluro yng nghyd-destun addysg drwytho. Er enghraifft, trosglwyddiad iaith: "Il est trois ans" (Mae e'n dair blwydd oed), y ffurf idiomatig gywir yn Ffrangeg yw "Il a trois ans" (yn llythrennol "Mae *ganddo* dair blynedd"). Caiff gorgyffredinol ei egluro gan "une maison nouvelle" (tŷ newydd). Caiff y rheol gyffredinol bod ansoddeiriau'n dilyn yr enw yn y Ffrangeg ei defnyddio mewn eithriadau hefyd.

Mae Jones (1997) hefyd yn cyfeirio at enghreifftiau o drosglwyddo, gorgyffredinol a symleiddio iaith a ganfu yn ei hymchwili ei hun mewn cyd-destun trwytho iaith Gymraeg, gan grybwyll bod pethau fel cystrawen anghywir, sydd wedi deillio o'r Saesneg, yn cael ei mabwysiadu ar gyfer yr achos genidol yn y Gymraeg.

Ar hyn o bryd, mae'r iaith Gymraeg yn dangos tystiolaeth glir o rinweddau plethiad iaith a nodwyd uchod. Er enghraifft, ymddengys bod strategaethau dysgu a chyfathrebu iaith yn ymddangos yn tueddu i fabwysiadu ffurfiau cwmphasog yn hytrach na ffurfiau byr berfau yn y dyfodol yn ogystal â'r amodol a'r gorffennol. Er eu bod yn adlewyrchu swm cyfyngedig o ddefnydd tafodieithol, mae hyn yn galluogi dysgwyr i osgoi'r angen i ddefnyddio gwahanol ddiweddebau berfol.

Mae Baetens-Beardsmore (1991) yn ystyried bod theori Selinker (1972) o blethiad iaith yn fanteisiol o ran cwmpasu'r siaradwr a'r dysgwr dwyieithog rhugl yn yr un fframwaith, ac mae'n esbonio ystod a graddau datblygiad dwyieithog unigol.

"The attractive element in Selinker's argument is that it draws a link between the highly accomplished early bilingual and the non-fluent bilingual in terms of common reference...The interlanguage theory also explains the great range and variety of abilities encountered in different degrees of bilingualism, since the component factors which determine them will vary from case to case."
(Baetens-Beardsmore, 1991:129)

Mae'r fath safbwynt yn awgrymu bod plethiad iaith yn broses sy'n gyson newid a datblygu mewn caffaeliad iaith ar hyd continwwm o welliant graddol. Fodd bynnag, cysyniad ieithyddol arall sy'n cynnig safbwynt gwahanol ar blethiad iaith yw *plethiad iaith wedi'i ffosileiddio* neu (FI).

Plethiad iaith wedi'i ffosileiddio

Yn Narlleniad 3, mae Dodson (1995:109) yn disgrifio plethiad iaith wedi'i ffosileiddio (FI) fel pwynt yng nghynnydd L2 pan ddaw "errors, even basic grammatical errors, made by L2 learners during communicative L2 acquisition become 'frozen' or fossilized and are almost impossible to eradicate once established." Yn unol â'n trafodaeth gynharach o blethiad iaith, mae'n parhau:

"FI can be characterized as a simplified form of the target language where pupils' use of vocabulary is limited, redundant language features are ignored and many grammatical devices such as gender, number, tense, mutations, articles etc are avoided, eliminated or used wrongly, whilst at the same time a great deal of transfer from pupils' mother-tongue causes interference."
(Dodson,1995:109).

Mae'r camddefnydd parhaus o iaith neu ddefnyddio "amrywiad" ar iaith ymhlith nifer fawr o siaradwyr, felly'n gallu arwain at ffosileiddio, ac yn y pen draw, i fath newydd o iaith sy'n mynd yn anodd ei dileu ac a all gynnwys ymyrraeth eiriadurol, gramadegol a chystrawennol. Nid mater o ruglder yw hyn, ond yn hytrach bod yn siaradwyr rhugl o iaith anghywir.

Er gwaethaf tuedd i gysylltu plethiad iaith gydag addysg drwytho h.y. addysg y blynyddoedd cynnar, ac fel cam dros dro mewn datblygiad iaith, serch hynny, ymddengys bod amgylchiadau y mae "datblygiad" pellach yn arafu ynddynt, sy'n arwain at ffosileiddio rhinweddau ieithyddol anghywir. Mae'r fath amgylchiadau'n cynnwys diffyg cyswllt cymdeithasol rhwng siaradwyr L2 a'r boblogaeth frodorol sy'n siarad yr iaith darged. Er enghraifft, mae'n ffaith adnabyddus fod yr adfywiad presennol yn nifer y siaradwyr Cymraeg eu hiaith yn bennaf yn sgil y niferoedd sylweddol a chynyddol o blant o gartrefi di-Gymraeg sy'n mynychu ysgolion cyfrwng Cymraeg mewn rhannau o Gymru nad ydynt yn medru'r Gymraeg.

Fodd bynnag, fel y mae Dodson (1995:109 -110) yn datgan:

"FI is by now a well-known phenomenon, although in countries where L2 (second-language) immersion education is found, the authorities have in the past tended to underplay its effects, while teachers themselves are often only too glad that their pupils are saying anything at all."

Fel y mae'r dyfyniad hwn yn awgrymu, ffactor arall sydd i weld yn gyfrifol am blethiad iaith wedi'i ffosileiddio yw addysgu methodoleg a'r duedd i annog "rhuglder" ar draul cywirdeb:

"...when pupils begin to speak in their second language in the classroom, the teacher is so often glad that the target language is being used, that any faulty language produced will not be corrected. This, of course is a signal for the pupils concerned that they have made themselves understood and, as no correction was made, that the utterance spoken was linguistically correct." (Dodson,1995:121)

"The development of FI in L2 immersion education is ultimately

due to the fact that the mother tongue of the pupils is avoided in the teaching of the second language....based on the pedagogue principle that the learning of a second language should imitate as closely as possible the learning of one's first." (Dodson, 1995:117)

Fodd bynnag, o ran y broses *caffael iaith*, rydym yn cael ein hatgoffa o sylw Hammerly (1989:29), a ddyfynnwyd yn *rhannol* yn flaenorol:

"Listeners to a second language interpret what they hear on the basis of the language or languages they know, eliminating what seems redundant, such as certain endings, little unstressed words like articles prepositions and so forth, even though they are important in the second language. *Of course, the listener as listener cannot be corrected by anyone, so, without saying a word, faulty second language structures are internalised.*" (ychwanegwyd pwyslais)

Cedwir y drafodaeth o fethodoleg addysg ddwyieithog a chaffael ail iaith ar gyfer modiwlau diweddarach, sef ECDA-7004C ac ECDA-7005C. Fodd bynnag, mae'n berthnasol i'r drafodaeth bresennol nodi bod Darlleniad 3 Dodson (1995:117) yn gwahaniaethu rhwng *gweithgareddau sy'n cyfeirio at gyfrwng a gweithgareddau sy'n cyfeirio at negeseuon* yn y broses *caffael iaith*, gan honni bod strategaethau sy'n cyfeirio at negeseuon yn yr ystafell ddosbarth weithiau'n cymryd blaenoriaeth dros strategaethau sy'n cyfeirio at gyfrwng; o'i ddatgan yn syml, mae cyfleu'r hyn a *olygwch* yn bwysicach na'r *ffordd a ddywedwch*.

Am y rheswm hwn, mae ymchwilwyr rhaglenni trwytho i'r Ffrangeg yn tynnu sylw at ddiffyg tyfiant datblygiad ieithyddol ymhlith dysgwyr ar ôl iddynt gyrraedd y cam o allu gwneud eu hunain yn eglur yn y L2. Fel y mae Baetens Beardsmore (1986) yn datgan:

"Their communicative needs in the classroom are orientated towards the conveyance of cognitive meaning...there is no strong social incentive to develop further towards native-speaker forms."

Fel yr awgrymwyd yn flaenorol, oherwydd ffosileiddio, gall plethiad iaith fod yn amlwg mewn camau hwyrach nag addysg drwytho. Gwnaed astudiaethau gan Pellerin a Hammerly (1984) o ddisgyblion 18 oed yn Vancouver a gafodd addysg drwytho yn y Ffrangeg o 5 oed ymlaen. Mewn cyfweiliadau heb strwythur seiliedig ar destunau cyfarwydd iawn, canfuwyd ganddynt gyfartaledd o 53.8% o frawddegau anghywir (gan amrywio'n unigol o 40.3% i 72.4%) gan gyfrif gramadeg a geirfa'n unig. Mae Hammerly (1989:18) yn gwneud y sylw canlynol:

"although the students managed to communicate nearly all of their ideas, they did so in Frenglish, not French. Frenglish is not a language nor a dialect but an embarrassment. A 6 year-old may sound cute coping with communication needs in very faulty French, but would you say the same of a 30 or 40 year old?"

Gan gyfeirio'n ôl at y sgiliau cynhyrchol a grybwyllwyd yn gynharach, ceir wrth gwrs, gymhlethdodau pellach pan astudiwn blethiad iaith o ran llythrennedd mewn cyferbyniad â llafaredd. Mae Dodson (1995:111) yn gwneud y sylw canlynol:

“Poor receptive and productive skills at the aural/oral level will be compounded at the written level, since inaccuracies which might pass unnoticed in speech become glaring, and worse still, virtually ineradicable when they appear in writing. Less easy to detect, and hence to correct, is any inaccuracy in the pupils' reading comprehension; yet this will affect their ability to study across the whole curriculum.”

Dwy “ysgol” meddwl

Ymddengys ei bod hi'n amlwg o drafodaeth flaenorol fod swm penodol o ddadlau ac anghytundeb yn bodoli o amgylch ffenomenon plethiad iaith. Er enghraifft, mae B. Morris-Jones (1988), Thomas (1991) yn dadlau nad “camgymeriadau” yw'r rhain gan eu bod nhw'n seiliedig ar “reolau” systematig yn eu defnydd. Ceir anghytundeb hefyd mewn perthynas â swm ymyrraeth yr iaith gyntaf ar gaffael ail iaith. Fel y crybwyllwyd yn flaenorol, mae Corder (1967) yn dadlau bod “camgymeriadau” sy'n nodweddiadol o gaffael ail iaith yn adlewyrchu'r un broses â chaffael iaith gyntaf a dylid eu trin yn yr un ffordd. Cefnogir y farn hon gan Dulay a Burt (1973) sy'n dadlau bod y rhan fwyaf o anghywirdebau sy'n gysylltiedig â phlethiad iaith L2 yn ddatblygiadol yn hytrach na wedi deillio o L1 h.y. yn debyg i anghywirdebau mewn lleferydd plant yng nghaffaeliad arferol L1. Cefnogir y farn hon ymhellach gan Dulay, Burt a Krashen (1982):

“Studies show, for example, that only 5% of the grammatical errors children make and at most 20% of the ones adults make can be traced to crossover from the first language. Learners' first languages are no longer believed to interfere with their attempts to acquire second language grammar, and language teachers no longer need to create special grammar lessons for students from each language background.”

Fodd bynnag, fel y gwelsom yn gynharach, mae Hammerly (1989:29) yn cyflwyno barn i'r gwrthwyneb wrth haeru bod “listeners to a second language interpret what they hear *on the basis of the language or languages they know.*”

Gallwn weld o drafodaeth flaenorol, er enghraifft, fod barn Nemser (1971) o gaffael ail iaith fel cyfres o “systemau bras” sy'n newid yn y broses o symud tuag at yr iaith darged yn amrywio â'r syniad o ffosileiddio (h.y. *diffyg tyfiant* yn hytrach na newid ar hyd continwwm ieithyddol).

Fel y datganwyd yn flaenorol, mae materion pellach yn ymwneud â phlethiad iaith a phlethiad iaith wedi'i ffosileiddio sy'n amharu ar feysydd caffael iaith yn ogystal ag addysgu methodoleg sef byrdwn modiwlau diweddarach yn y rhaglen hon. Felly, eir i'r afael â'r materion hynny maes o law.